

İçindekiler

Şekil Listesi.....	8
Harita Listesi.....	8
Kısaltmalar	9
Giriş	11
Teşekkür.....	17
1. “Çok yaşamaz”	19
2. Kaynaklarımız.....	39
3. Genç Prens’in Hamileri	53
4. Prens Mahkemeye Gidiyor.....	65
5. Meşru Kralın Devrilmesi.....	75
6. “Ve Bize Karı-Koca Sevgisi Bahşetti”	99
7. “Gönlünde huzur olmaz...”	121
8. Ebedî Antlaşma	139
9. Kraliyet Posta Hizmetleri	159
10. İmparatorluğu Yönetmek.....	179
11. “Yunan’dan Gelen Hediyelere Dikkat Et”	213
12. “Şarap Rengi Deniz’in Ötesinden Çivi Yazısıyla Mızırdanmak”	227
13. Zehirli Bir Kadeh	249
14. Hattuşili Saltanatına Genel Bakış.....	269
Ek 1: Kronoloji.....	293
Ek 2: Ekonomi	295
Notlar	315
Bibliyografya.....	341
Dizin.....	351

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Hattuşa Sarayı'nın ana hatları.....	21
Şekil 1.2 Akropolis, Hattuşa	23
Şekil 3.1 Kil tablet üzerine yazmak	55
Şekil 3.2 I.Şuppiluliuma	59
Şekil 6.1 Fraktin rölyefi. Puduhepa ve Hepat	103
Şekil 8.1 <i>Hititler</i> (2003) filminden Kadeş Savaşı sahnesi	140
Şekil 9.1 II. Ramses. Ebu Simbel.....	175
Şekil 11.1 Truva girişindeki tabela.....	214
Şekil 13.1 Tudhaliya ve Şarrumma	267
Şekil 14.1 Hattuşili	287
Şekil E2.1 Kılıç yutanlar ve akrobatlar.....	312

HARİTA LİSTESİ

Harita 1.1 Hattuşa şehir planı.....	24
Harita 1.2 Hitit anayurdu	25
Harita 1.3 Anadolu Yarımadası.....	26
Harita 1.4 Hitit Dünyası.....	29
Harita 11.1 Tunç Çağı'nda Yunanistan ve Batı Anadolu	218

Giriş

1970 yılında, Türk Dışışleri Bakanı, Tunç Çağı dönemi-
nin en güçlü iki hükümdarı arasında yapılmış Kadeş Barış
Antlaşması'nın bir replikasını Birleşmiş Milletler Genel Sek-
reteri U Thant'a takdim etmiştir. Antlaşmada imzası bulunan
hükümdarlardan biri "Ramses" adıyla bilinir. Bu, kendi onu-
runa inşa ettirdiği görkemli anıtlar ve heykellerle ün salmış
Mısır Firavunu Büyük Ramses'tir; aynı zamanda, Tanrı'nın
baskısıyla İsrailoğullarını azat eden fakat sonradan fikir de-
ğiştirip yeniden köleleştirmeye kalkışan ve nihayet Tanrı'nın
gazabına uğrayan firavun olarak kötü bir şöhrete de sahiptir;
kutsal kitaplarda böyle anlatılır.¹

Ramses'in antlaşma yaptığı kişinin ismini ise çoğu kimse
bilmez - şayet Tunç Çağı Yakın Doğu'su hakkında kitaplar oku-
madıysa (gerçi okusa bile gözünden kaçmış olabilir). Bu kişi-
nin ismi, Hattuşili'dir; Ramses'e kıyasla kulağa o kadar da et-
kileyici gelmeyen, adeta hapsirliği andıran bir isim... Hattuşili,
merkezi Anadolu'da bulunan Hitit İmparatorluğu'nun kralıdır.
Bazı Türk tarihi fanatikleri, Hititleri Selçuklu ve Osmanlı impa-
ratorluklarının ve modern Türkiye Cumhuriyeti'nin doğrudan
ataları olarak görür. Antlaşmanın replikası bugün New York'taki
Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi salonunun girişinde ser-
gilenmektedir. Birazdan anlatacağımız olağanüstü hikâyenin
merkezinde, işte bu antlaşmanın taraflarından "Büyük Kral,

Hatti Ülkesi'nin Kralı" Hattuşili bulunmaktadır. Hattuşili, çocukluğunda ağır hastalıklarla boğuşmuş ama sonunda çağının en önemli hükümdarlarından biri hâline gelmiştir. Öyle ki Anadolu tarihinin uzun ve çoğu zaman şiddetle yoğrulmuş bu dönemi incelenirken, özel bir ilgiyi hak etmektedir.

Devam etmeden önce sizi uyarmalıyım: Bu kitap alışıldık bir tarih kitabı değil. İçerisinde birbirinden farklı üç ana anlatı katmanı bulunuyor. Birincisi, doğrudan tarih anlatısıdır; Hattuşili hakkında, kil tabletlerde yer alan bilgiler aktarılır. Bu tabletler arasında, kralın dönemin diğer hükümdarları ve vasallarıyla yazışmaları, bağlı krallıklarla yaptığı antlaşmalar, Ramses ile imzaladığı meşhur barış antlaşması ve Hitit edebiyatında eşi benzeri olmayan *Savunma* ya da *Otobiyografi* adıyla bilinen belge bulunmaktadır. İçeriklerinin zenginliği sayesinde, bu tabletler bize, Hattuşili hakkında, Hitit tahtındaki pek çok selefi ve halefi hakkında edinebildiklerimizden çok daha fazla bilgi verir.²

Tarih de dâhil olmak üzere tüm bilim dallarının ortak bir önkoşulu vardır: Ortaya atılan her görüş, sağlam kanıtlarla desteklenmelidir. Bu yüzden, alanında yetkin tarihçiler, yeni bir teori ortaya atmadan önce ya taze kanıtlar bulur ya da daha önce göz ardı edilmiş belgeleri yeniden yorumlar. Ancak bazen, elimizdeki kanıtların bizi bir tür çitin içine hapsettiğini; bu sınırın dışına çıkmaktan alıkoyduğunu düşünürüm. Keşfedilmemiş ihtimaller dünyasına adım atmaktan çekiniriz; bu adeta "yaklaştıkça erişilmez olan" bir dünya gibidir.³ Bu nedenle kitabın ikinci ekseninde, doğruluğu henüz kanıtlanmamış, ancak bir gün *kanıtlanabilir* nitelikte olan fikir ve teorilerin dünyasına geçiyorum. Bu yaklaşım, Profesör Theo van den Hout'un şu sözünü anımsatıyor: "Yanılmayı göze almak, bilimin ilerlemesinde, sadece haklı çıkmaya çalışmaktan çok daha faydalı olmuştur."⁴

Üçüncü eksen ise, bir dizi kurmaca sahneden oluşuyor. Bu sahneleri kitabın ana metninden farklı bir yazı karakteriyle ayırdım. Her bir kurmaca bölüm, bir ya da birden çok somut belgeye dayanıyor. Ancak bu sahnelerde, olayları hayal gücümle; hayali diyaloglar, hayali mekânlar, karakterlerin hayali düşünceleri, duyguları ve tepkileriyle genişlettim. Yine de her bir sahnenin - ebediyen kanıtlanamama riskini de göze alarak - tarihsel açıdan mümkün olmasına özen gösterdim.

Bu üç anlatı düzlemi çoğu zaman iç içe geçmeler bile birbirinden kolayca ayırt edilebilir. Uzun ve temkinli bir akademik hayatın ardından, bu kitapta yapacağım kimi denemeler başılsanacaktır sanırım. Ne de olsa artık doksanlı yaşlarımdan ortalarında'yım; eleştirmenlerim de fazla acımasız olmazlar diye umuyorum; zira bu eleştirilere cevap verebilecek kadar uzun yaşamayabilirim.

Benim için en azından, bir kitap yazmak çoğu zaman tek başına yaptığım, yalnız bir uğraş oluyor. Çünkü yazdığım her cümle, yüzünü hiç görmediğim bir kitleye sesleniyor. Orada gerçekten birilerinin olduğuna dair işaret kabilinden ne bir öksürük ne bir ses duyabiliyorum. Canlı bir topluluğa hitap ederken bastırırken o adrenalın dalgasını özlüyorum. Normalde, dinleyicilerin beden dillerine göre anlatımımı şekillendirebiliyorum. Neye ilgi gösterdiklerini, nerede ilgilerini kaybettiklerini sezebiliyorum. Yalnızca sözlerimle değil, göz teması ve beden dilimle doğrudan iletişim kurabiliyorum. Dinleyicilerimden hiç kimseyi kişisel olarak tanımasam da, hatta bazen tamamen rastlantısal bir topluluk, emeklilerden genç kuşaklara uzanan bir karışım oluştursalar da, onların nasıl insanlar olduklarına dair kısa sürede bir fikir edinebiliyorum. Genellikle ortak yönleri, geçmişte ve günümüzde dünyaya dair, günlük yaşamlarının dışında kalan konular hakkında daha çok şey öğrenmek istemeleri oluyor.

Genel izleyici kitlesi için binlerce konferans verdikten ve dinledikten, yirmi kadar kitap yazıp binlercesini okuduktan sonra şunu öğrendim: Bu kitaplar ve konferanslara nereden ve nasıl başlayacağınız çok önemlidir. Konuşmacı olarak dinleyicinin dikkatini çekmek için beş dakikanız vardır; genel okuyucuya hitap eden bir yazar olarak ise üç paragrafta bunu başarmalısınız. Aksi hâlde, dinleyicilerinizin ya da okuyucularınızın dikkati hızla dağılır. Çok geçmeden cep telefonu ekranları parlamaya, başlar yana düşmeye başlar. Zihnimde, rahat bir koltukta oturmuş, bir yandan şarabımı yudumlarken bir yandan da satırılarımı seslendiriyorum; bu yazılı kelimeler aslında sözel ifadelerdir ve onları akıllı, iyi eğitilmiş bir topluluğa hitaben söylüyorum. Bu kişilerin çoğu Hititler hakkında pek az şey biliyor olabilir ama öğrenmeye hevesliler. Anlatım tarzımın doğasına uygun olarak – ki ben her bölümü bu tarzda bir sunum gibi görüyorum – zaman zaman anlatıya şahsen dâhil oluyorum; bazen bir sunumun başında ya da sonunda yer verdiğim bir anekdotla, bazen de öykümüzle ilgili yerlere yaptığım ziyaretlerden bahsederek.

Son bir not. Meslek hayatıma klasik filolog olarak başladım ama araştırmalarım zamanla beni Doğu'ya ve Antik Çağ'dan daha da eski dönemlere götürdü. Yine de Klasikçi kökenlerimi hiç terk etmedim. Hatta bu alandaki eğitimim, Klasik ve Yakındoğu dünyaları arasında kurulabilecek bağları daha derinlemesine kavramamı sağladı. Bazen kurduğum bu bağlar doğrudan ve açıktır, bazense hayal gücünde büyük bir sıçrama gerektirir. Size ikincisine dair bir örnek vereyim: 11. Bölüm, Truva'nın yıkımından kaçarken Afrika kıyısında karaya çıkan Truva prenslerinden Aeneas'a dair Roma geleneğiyle başlıyor. Oradan, 8. yüzyılda yaşamış destan şairi Homeros'a ve onun üzerinden Yunanistan ile Anadolu'daki Tunç Çağı krallıklarına uzanıyoruz. Hikâyemiz, imparatorluğu ele geçiren Hititli bir prensle ilgili. Söz konusu imparatorluk, temelleri zaten

sarsılmaya başlamış eski bir imparatorluktu. Bu öyküyü anlatırken aklımın bir köşesinde hep şu efsane vardı: Truva'dan kaçan bir diğer prens, İtalya'da - Akşam Yıldızı'nın diyarında - yeni bir krallığın temellerini atar. İki prens: Biri tarihte gerçekten yaşamış, öteki ise uzun bir edebî geleneğin ürünü. İkisi de Truva'nın öyküsüyle, bir biçimde bağlantılı.

1

“Çok yaşamaz”

Henüz genç bir delikanlıyken savaş sanatlarında yetenek gösteriyor. Hatta eğitim için, ordunun en seçkin kolu olan savaş arabası birliğine atanıyor. Daha ilk yıllarında, “dizginlerin adamı” unvanını almakla savaşçı kariyeri müjdelenmiştir.¹ Gelecekte büyük bir savaşçı – ve belki çok daha fazlası – olacağı aşikâr.

Ancak kariyeri tekrarlayan hastalık nöbetlerinin tehdidi altında. Bazıları o kadar şiddetli ki hayatı için endişeleniliyor. Ülkenin en iyi hekimleri yatağının başına çağrıldı. Fakat tüm iksirleri ve merhemleri, denedikleri tüm tedaviler sonuçsuz kalıyor. Şehrin Başkâtibi bir tedavi bulmak umuduyla devlet arşivindeki ayin tabletlerini elden geçirdi. Büyücü rahipler çocuğun iyileşmesi için dualar mırıldanıyor. Dışarıdaki avluda, “Bilge Kadınlar” bir koyun ve bir domuz yavrusu da dâhil olmak üzere tüm ayin gereçleriyle toplandılar. Hayvanlar en iyi kalitede. Bunlar kurban edilmek içindir. Kadınlar, kurbanların boğazları kesilir ve parçalanmış etleri yakılıp bir çukura atılırken yüksek sesle dualar ediyor: “Çocuğa musallat olan kötülük bu hayvanların bedenine geçsin.” Çukurun üzerine toprak yığılıyor. Belki de çocuğun hastalığı artık onun bedenini terk edecek ve kurbanlık hayvanların parçalanmış cesetleri içinde